

Agnieszka Woźniak¹, Remigiusz Wrzosek²

Czy w aktualnym stanie prawnym instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary za występki jest jeszcze potrzebna?

Streszczenie: W artykule poddano analizie i skonfrontowano uregulowania art. 60 Kodeksu karnego z 1997 r. dotyczące możliwości stosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary i osiągniętych za jej pomocą rezultatów w zakresie redukcji represji karnej sprawcom występków (drobnych, średnich, ciężkich) z ustawowymi wskazaniami dotyczącym zwykłego wymiaru kary sformułowanymi w art. 59 k.k. oraz w art. 37a k.k. i 37b k.k. (dodanymi przez nowelę do k.k. z 20 lutego 2015 r.). Z przeprowadzonych analiz wynika, że przy przestępstwach o randze występków, taką samą albo nawet korzystniejszą degresję karania oraz w szerszej grupie przypadków można osiągnąć w ramach zwyczajnego wymiaru kary, niż przy korzystaniu z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, która stawia sprawcom przestępstw, określone, dość wysokie wymagania. To sprawia, że w aktualnym stanie prawnym, zbędnym staje się korzystanie z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Słowa kluczowe: występki, nadzwyczajne złagodzenie kary, zwyczajny wymiar kary, kary zamienne, kara mieszana (łączona), warunkowe umorzenie postępowania.

Is the extraordinary mitigation of the penalty for a misdemeanour still needed under current legal regulations?

Summary: This article analyses and compares the provisions of art. 60 of the Criminal Code from 1997, which is concerned with the possibility to apply extraordinary mitigation of the penalty and the results it brings in reducing the repressive punishment for the perpetrators of misdemeanours (petty, moderate, heavy) with the statutory recommendations for ordinary penalty set forth in art. 59 of the Criminal Code and in art. 37a and 37b of the Criminal Code (added in the amendment to the Criminal Code dated 20 February 2015). The analyses conducted show that when dealing with crimes considered as misdemeanour the same or even

¹ Mgr Agnieszka Woźniak – aplikant adwokacki w okręgu Kujawsko-Pomorskiej Izby Adwokackiej w Toruniu.

² Mgr Remigiusz Wrzosek – aplikant adwokacki w okręgu Kujawsko-Pomorskiej Izby Adwokackiej w Toruniu.

better punishment decrease and in a wider range of cases can be achieved by applying the ordinary penalty than by using the extraordinary mitigation of the penalty, which imposes specific and rather stringent requirements on the perpetrators of crimes. Consequently, under current legal regulations the use of the extraordinary mitigation of the penalty seems unnecessary.

Key words: misdemeanours, extraordinary mitigation of penalty, ordinary penalty, substitute penalties, mixed (combined) penalty, conditional discontinuation of proceedings.

W art. 60 §6 i § 7 k.k. określona została istota instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, gdzie wskazano, że nadzwyczajne złagodzenie kary polega na wymierzeniu kary poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia albo kary łagodniejszego rodzaju, a przy przestępstwach zagrożonych więcej niż jedną z kar wymienionych w art. 32 pkt 1-3 k.k. (tj. karą grzywny, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności) – na odstąpieniu od wymierzenia kary i orzeczeniu środka karnego z art. 39 k.k., środka kompensacyjnego lub przepadku³.

Z powyższego wynika, że istota nadzwyczajnego złagodzenia kary polega zawsze na wymierzeniu odmiennej co do wysokości lub rodzaju konsekwencji prawnokarnej wobec sprawcy czynu zabronionego, niż ta którą ustawodawca przewidział w sankcji za dany (przypisany sprawcy) typ przestępstwa. Ta odmienna, inna prawnokarne konsekwencja jest oczywiście łagodniejsza, niż ta przewidziana w sankcji. Mowa bowiem o instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Sposoby nadzwyczajnego złagodzenia kary zostały zróżnicowane w zależności od wagi przestępstwa. Kodeks karny w art. 60 § 6 i §7 przewidział łącznie 5 różnych sposobów nadzwyczajnego złagodzenia kary⁴. Dwa sposoby nadzwyczajnego złagodzenia kary dla przestępstw mających status zbrodni (§6 pkt. 1 i 2) oraz trzy sposoby dla przestępstw o statusie występków (§6 pkt. 3 i 4 oraz §7).

W obecnym stanie prawnym zastosowanie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary jest jedynym sposobem na redukcję surowości represji karnej wymierzonej sprawcy w stosunku do tej, jaka przewidziana została w sankcjach przepisów szczególnych statuujących zbrodnie. Zupełnie inaczej jest w przypadku przestępstw o randze występków. Odnośnie do występków przepisy części ogólnej Kodeksu karnego przewidują wiele możliwości złagodzenia odpowiedzialności karnej sprawcy w stosunku do tej, jaka została przewidziana w sankcji i to w ramach zwyczajnego wymiaru kary.

Wskazać w szczególności należy na unormowania zawarte w przepisach art. 59 k.k. i w art. 37a k.k. oraz w określonej mierze w art. 37 b k.k., które pozwalają sądom orzekającym na stosowanie wobec sprawców występków zdecydowanie łagodniejszych prawnokarne konsekwencji przy skazywaniu za popełniony czyn zabroniony, niż zostało to przewidziane w sankcji.

I tak, przepis art. 59 k.k. przyznaje sądom kompetencję do odstąpienia od

³ Zob. np. P. Hofmański, L. K. Paprzycki (aktualizacja A. Sakowicz), [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016, s. 424 oraz V. Konarska-Wrzošek, [w:] R.A. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2017, s. 460.

⁴ Z. Cwiakalski, [w:] T. Kaczmarek (red.), Nauka o karze. Sądowy wymiar kary, Tom 5 Systemu Prawa Karnego, Warszawa 2017, s. 453.

wymierzenia sprawcy kary i ograniczenia represji karnej do samoistnego orzeczenia środka karnego, przypadku lub środka kompensacyjnego przy skazywaniu za występki drobne zagrożone karą grzywny lub karą ograniczenia wolności albo też alternatywnie karą pozbawienia wolności do lat 3 oraz za występki zaliczane już raczej do grupy występków o średnim ciężarze gatunkowym, gdyż zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą lat 3, ale już bez wolnościowej alternatywy⁵. Możliwość odstąpienia przez sąd od wymierzenia sprawcy kary i ograniczenia represji karnej do samoistnego zastosowania środka karnego, przypadku lub środka kompensacyjnego została uzależniona od dwóch, z natury swej, ocennych warunków: by społeczna szkodliwość popełnionego przez sprawcę czynu nie była znaczna oraz od przekonania, że cele kary zostaną w ten sposób spełnione. Dla porównania trzeba wskazać, że odstąpienie od wymierzenia sprawcy kary i orzeczenie samoistnego środka karnego, przypadku lub środka kompensacyjnego w ramach instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary wymaga spełnienia ściśle określonych warunków wymienionych w ustawie, a ocenionych przez ustawodawcę jako takie, które mogą uzasadniać łagodniejsze potraktowanie sprawcy (są to wypadki wyraźnie wskazane w ustawie, wiek młodociany, podjęcie współpracy z organami ścigania – por. art. 60§1 i §3 oraz §4 k.k.) lub co prawda podlegających wartościowaniu przez sąd, ale określonych bardzo rygorystycznie jako: szczególnie uzasadnione wypadki, kiedy nawet najniższa kara przewidziana za przestępstwo byłaby niewspółmiernie surowa (por. art. 60§2 k.k.). Podkreślić jednocześnie należy, że możliwość odstąpienia od wymierzenia sprawcy kary w ramach instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary dotyczy tylko drobnych występków zagrożonych sankcjami alternatywnymi⁶, natomiast nie jest możliwe przy orzekaniu za występki zagrożone tylko karą pozbawienia wolności (nawet jeśli jej ustawowy wymiar nie przekracza lat 3), jeżeli grożąca sankcja nie przewiduje dodatkowo żadnej wolnościowej alternatywy (por. art. 60§7 k.k.). Konfrontacja postanowień art. 59 k.k. i art. 60 §1, §2 i §7 k.k. pokazuje, że skazanie sprawcy z jednoczesnym odstąpieniem od wymierzenia jemu kary i ograniczeniem reakcji prawnokarnej do samoistnego orzeczenia środka karnego, przypadku lub środka kompensacyjnego jest możliwe i dopuszczone do dużo większej grupy występków oraz szerszej grupy sprawców w ramach zwyczajnego wymiaru kary, niż przy wykorzystaniu instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary. To oznacza, że korzystanie z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w przypadku pociągania do odpowiedzialności karnej sprawców drobnych występków jest zupełnie zbędne, a dla sprawców występków zagrożonych jedynie karą pozbawienia wolności i to w niezbyt wysokim wymiarze do lat 3 jest wręcz niekorzystne, gdyż nie będzie mogło polegać na odstąpieniu od wymierzenia kary, a jedynie będzie mogło prowadzić do wymierzenia sprawcy kary łagodniejszego rodzaju w postaci kary grzywny albo

⁵ W kwestii podziału występków na drobne, średnie i ciężkie, por. np. R. Zawłocki, *Nowa funkcja nadzwyczajnego złagodzenia kary po reformie Kodeksu karnego*, „Palestra” 2016, nr 1-2, s. 58-60; V. Konarska-Wrzosek, [w:] T. Kaczmarek (red.), *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*, Tom 5 Systemu Prawa Karnego, Warszawa 2017, s. 289-290, 294, 302 i 308.

⁶ Zob. np. Z. Cwiągalski, [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*. Tom I, Komentarz do art. 53-116, Warszawa 2016, s. 175.

kary ograniczenia wolności (por. art. 60 § 6 pkt. 4 k.k.). Taki wyrok skazujący skutkuje nie tylko określoną, większą dolegliwością, którą będzie musiał ponieść sprawca z powodu orzeczenia i wykonania kary kryminalnej (a nie odstąpienia od jej wymierzenia na co pozwala przepis art. 59 k.k.), ale także dłuższe terminy wymagane do zatarcia prawnych skutków skazania. W przypadku odstąpienia od wymierzenia sprawy kary – zatarcie skazania następuje z mocy prawa wraz z upływem roku od uprawomocnienia się orzeczenia (art. 107§5 k.k.), a w przypadku skazania na grzywnę – z upływem roku od wykonania lub darowania albo przedawnienia jej wykonania, natomiast w przypadku skazania sprawcy na karę ograniczenia wolności okres czasu potrzebny do zatarcia skazania wynosi aż 3 lata od wykonania, darowania lub przedawnienia jej wykonania (art. 107§4a i §4 k.k.).

Z kolei, w przypadku występków o średnim ciężarze gatunkowym, zagrożonych karą pozbawienia wolności bez wolnościowych alternatyw, a nawet bardziej poważnych zagrożonych karą pozbawienia wolności do lat 8 - przepis art. 37a k.k. daje nieograniczoną żadnymi warunkami, szeroką możliwość orzekania kar wolnościowych w postaci kary grzywny albo kary ograniczenia wolności.⁷Natomiast, możliwość rezygnacji wobec sprawców takich występków z orzeczenia kary pozbawienia wolności przewidzianej w sankcji i orzeczenia zamiast niej kary grzywny albo kary ograniczenia wolności na podstawie art. 60§6 pkt 4 k.k. tj. w ramach instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary- zachodzi jedynie po spełnieniu jednego z alternatywnie wskazanych w art. 60 §1-§4 k.k. konkretnych wymogów,⁸ o których była mowa powyżej. Tak więc, na orzeczenie którejś z kar wolnościowych zamiast kary pozbawienia wolności w ramach instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, sprawca występków musi sobie czymś szczególnym zasłużyć. Takich wymagań nie stawia przepis art. 37a k.k., którego postanowienia należą do obszaru zwykłego wymiaru kary. Konfrontacja postanowień art. 37a k.k. i art. 60 § 1-§6 k.k. wskazuje, że dla łagodniejszego potraktowania sprawców występków zagrożonych karą pozbawienia wolności aż do lat 8 nie ma żadnej potrzeby korzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, aby orzec zamiast grożącej kary pozbawienia wolności – karę grzywny albo karę ograniczenia wolności. Ten brak potrzeby i celowości korzystania przez sądy z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary dla łagodniejszego ukarania sprawców występków zagrożonych karą pozbawienia wolności (bez wolnościowych alternatyw) najwyraźniej dostrzegł sam ustawodawca, gdyż wprowadzając do Kodeksu karnego przepis art. 37a dodał także § 8 do art. 60 k.k., w którym postanowił, że nadzwyczajnego złagodzenia kary nie stosuje się do czynów zagrożonych karą pozbawienia wolności powyżej 5 lat, do których ma zastosowanie art. 37a k.k.⁹Z zestawienia treści postanowień art. 60§8 k.k. i art. 37a k.k. dość jednoznacznie wynika dwupodział występków zagrożonych karą pozbawienia wolności bez wolnościowych alternatyw, do których ma zastosowanie art. 37a k.k. na

⁷ V. Konarska-Wrzosek, [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 226.

⁸ V. Konarska-Wrzosek, *Zwyczajny i nadzwyczajnie złagodzony wymiar kary w świetle kodeksu karnego po nowelizacji z 20 lutego 2015 r.*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, Tom XLIII, Księga Jubileuszowa Profesora Tomasza Kaczmarska, Wrocław 2017, s. 257.

⁹ Zob. *Kodeks karny po nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 r.*, która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r. (Dz. U. poz. 396).

dwie grupy. Grupę pierwszą tworzą występki zagrożone karą pozbawienia wolności maksimum do lat 5, do których postanowienia art. 60§8 k.k. nie mają zastosowania, czyli nie są objęte zakazem stosowania do ich sprawców instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, co w konsekwencji oznacza, że do tej grupy występków może być zastosowane niejako podwójne złagodzenie wymiaru kary tj. jedno wynikające z kompetencji zawartej w art. 37a k.k., a drugie na podstawie art. 60 k.k. w ramach instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, gdy zajdą ku temu, wymagane w tym przepisie, szczególne przesłanki. Problem jednak w tym, że nie wiadomo na czym to nadzwyczajne złagodzenie kary wobec sprawców takich występków miałyby polegać, skoro zarówno na podstawie art. 37a k.k., jak i na podstawie art. 60§6 pkt. 4 k.k. dochodzi się do takich samych rezultatów tj. do możliwości orzeczenia kary grzywny lub kary ograniczenia wolności? Innego sposobu nadzwyczajnego złagodzenia kary dla występków zagrożonych sankcją jednorodną z karą pozbawienia wolności do lat 5, a więc w dolnym progu poniżej roku pozbawienia wolności – nie ma w art. 60 k.k. Grupę drugą tworzą występki zagrożone karą pozbawienia wolności powyżej lat 5, co do których stosowanie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary zostało wyłączone (czyli mając na uwadze rozpiętości zagrożeń karnych występujące w polskim systemie prawa karnego będą to występki zagrożone karą pozbawienia wolności w wysokości od 6 miesięcy do lat 8). Co to oznacza w praktyce? To oznacza, że po nowelizacji Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r. przepis art. 60§6 pkt. 4 k.k. normujący sposób nadzwyczajnego złagodzenia kary dla sprawców występków zagrożonych karą pozbawienia wolności, których dolna granica jest niższa od roku jest regulacją zupełnie zbędną, która nie będzie miała praktycznego zastosowania do tych wszystkich występków, dla których została przewidziana. Analizując kwestię funkcji nadzwyczajnego złagodzenia kary po reformie Kodeksu karnego, Robert Zawłocki nieco łagodniej stwierdza, że „nadzwyczajne złagodzenie kary przestaje pełnić dotychczasową funkcję szeroko dostępnego mechanizmu łagodzenia odpowiedzialności karnej”, natomiast dalej „(...) że de lege lata można mówić o istotnej dysfunkcji nadzwyczajnego złagodzenia kary”¹⁰.

W związku z regulacją zawartą w dodanym art. 60§8 k.k. powstaje jednak dalsze pytanie – dlaczego ustawodawca nowelizując Kodeks karny 20 lutego 2015 r. postanowił wyraźnie wyłączyć stosowanie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary tylko do występków zagrożonych karą pozbawienia wolności powyżej 5 lat, a nie do wszystkich występków, do których jest możliwe zastosowanie zamiast kary pozbawienia wolności – kary grzywny lub kary ograniczenia wolności na podstawie wprowadzonego art. 37a k.k.? Odpowiedź na to pytanie jest niezwykle trudna do udzielenia, co potwierdzają dość szerokie dywagacje prowadzone na ten temat przez poszczególnych przedstawicieli doktryny prawa karnego. I tak, w doktrynie prawa karnego często wskazuje się, że racją dla wyłączenia nadzwyczajnego złagodzenia kary przewidzianego w art. 60§8 k.k. jest okoliczność, że art. 37a k.k. „sam w sobie stanowi formę łagodzenia odpowiedzialności karnej”¹¹. Podkreśla się też, że ta nor-

¹⁰ R. Zawłocki, *Nowa funkcja nadzwyczajnego złagodzenia kary*, dz. cyt., s. 62.

¹¹ W. Zalewski, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*. Art. 1-116, Warszawa 2017, s. 864.

matywna blokada korzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary jest podyktowana potrzebą wyeliminowania konkurencyjności przepisów, które prowadzą do analogicznego rezultatu w przedmiocie wymiaru kary i jednocześnie ma na celu wskazanie pierwszeństwa w stosowaniu rozwiązań z zakresu zwyczajnego wymiaru kary, przewidzianych w art. 37a k.k.¹². Inni przedstawiciele doktryny prawa karnego próbują uzasadnić to wyłączenie, wskazując, że „wynika ono z prawnomaterialnej funkcji art. 37a k.k., ponieważ zastosowanie tego przepisu do omawianej kategorii czynów prowadzi do ukształtowania alternatywnego zagrożenia karą, odpowiadającego przesłankom nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 60§7 k.k. (...) ustawa nie zezwala na jeszcze łagodniejsze potraktowanie sprawcy czynu zabronionego i odstąpienie od orzeczenia w ogóle jakiegokolwiek kary, nawet w ramach nadzwyczajnego złagodzenia kary.”¹³To ostatnie stanowisko łączy się ściśle z kontrowersyjną wykładnią przepisu art. 37a k.k. jako tego który modyfikuje ustawowy wymiar kary i zmienia kształt grożących sankcji z prostych na alternatywne¹⁴ i stara się wykazać, że wprowadzenie przepisu art. 60 §8 k.k. „gwarantuje spójność w zakresie gradacji sankcji za popełnianie bardziej karygodnych występów”¹⁵. W tym miejscu należy przede wszystkim poddać w wątpliwość, czy tego typu wykładnia art. 37a k.k. nie burzy dotychczasowej gradacji i spójności całego systemu sankcji przewidzianego w naszym prawie karnym, gdyż wprowadza analogiczne zagrożenia karne dla występów o znacznie zróżnicowanej wadze¹⁶, a ponadto czyni całkowicie zbędnym korzystanie z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, skoro do takiej samej redukcji odpowiedzialności karnej można dojść korzystając z rozwiązań normatywnych przewidzianych w art. 37a k.k. i art. 59 k.k. należących do obszaru zwyczajnego wymiaru kary. Uzasadnione wydaje się raczej stwierdzenie, że regulacja zawarta w art. 60§8 k.k. wyłączająca stosowanie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary do występów zagrożonych karą pozbawienia wolności powyżej lat 5, do których ma zastosowanie art. 37a k.k. – stara się ratować (w sposób niestety dość wątpliwy) spójność regulacji kodeksowych zaburzoną przez wprowadzenie postanowień art. 37a

¹² V. Konarska-Wrzosek, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, wyd. 2, s. 415; I. Zgoliński, [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 374.

¹³ Cyt. M. Małecki, *Ustawowe zagrożenie karą i sądowy wymiar kary*, [w:] W. Wróbel (red.), *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Kraków 2015, s. 286-287.

¹⁴ Takiej wykładni dokonują m.in. A. Zoll, *Założenia i cele najnowszych zmian w przepisach o karach i innych środkach reakcji na czyn zabroniony*, [w:] J. Majewski (red.), *Kary i inne środki reakcji na czyn zabroniony w świetle noweli do Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r.*, Warszawa 2016, s. 11; M. Małecki, *Charakter prawny art. 37a k.k.*, „Przegląd sądowy” 2016, nr 11-12, s. 184; E. Hryniewicz-Lach, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Art. 1-116*, Warszawa 2017, s. 641. Nie podzielają tej wykładni m.in. A. Grześkowiak, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 321; T. Bojarski, [w:] T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 165; B. J. Stefańska, [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 209-210; R. A. Stefański, *Głos w dyskusji*, [w:] J. Majewski (red.), *Kary i inne środki reakcji na czyn zabroniony w świetle noweli do Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r.*, Warszawa 2016, s. 97-98; V. Konarska-Wrzosek, *Głos w dyskusji*, [w:] J. Majewski (red.), *Kary i inne środki reakcji na czyn zabroniony w świetle noweli do Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r.*, Warszawa 2016, s. 102-104.

¹⁵ M. Małecki, *Ustawowe zagrożenie karą...*, dz. cyt., s. 287

¹⁶ Zob. V. Konarska-Wrzosek, *Zwyczajny i nadzwyczajnie złagodzony wymiar kary w świetle kodeksu karnego po nowelizacji z 20 lutego 2015 r.*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, Tom XLIII, Księga Jubileuszowa Profesora Tomasza Kaczmarka, Wrocław 2017, s. 258.

k.k. i spotęgowaną jeszcze bardziej przez jego wykładnię jako przepisu zmieniającego kształt sankcji z prostej (lub złożonej kumulatywnie z kary pozbawienia wolności i grzywny) na sankcje alternatywne zawierające oprócz kary pozbawienia wolności także grzywnę albo ograniczenie wolności do wyboru. Wątpliwość ta wynika stąd, że wprowadzając przepis art. 60§8 k.k., ustawodawca wyłączył całkowicie możliwość korzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary do części przestępstw, tj. do całej grupy występków zagrożonych karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8 nie licząc się z tym, że korzystanie z tej instytucji jest uzasadnione przede wszystkim zaistnieniem określonych przesłanek o charakterze merytorycznym (np. znacznym ograniczeniem poczytalności sprawcy, przejawionym nieskutecznym czynnym żalem, młodocianym wiekiem, szczególnie uzasadnionym wypadkiem itd.), które stanowią tytuł do łagodniejszego potraktowania sprawcy bez względu na formalny status czynu. Nie powinno być zatem w systemie prawa generalnych wyłączeń co do możliwości stosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, która z założenia ma uniwersalny charakter.

Część z zasygnalizowanych powyżej problemów znika (a może właściwsze byłoby stwierdzenie, że nie pojawia się), gdy się stoi na stanowisku, że przepis art. 37a k.k. zawiera dyrektywę sądowego wymiaru kary, a nie postanowienie z zakresu ustawowego wymiaru kary. Przy wykładni przepisu art. 37a k.k. jako dyrektywy o charakterze kompetencyjnym, zezwalającej sądom na stosowanie kary grzywny lub ograniczenia wolności jako kary zamiennej w miejsce grożącej kary pozbawienia wolności, przede wszystkim, nie ma żadnych podstaw do stosowania sposobu nadzwyczajnego złagodzenia kary, o jakim mowa w art. 60§7 k.k., polegającego na odstąpieniu od wymierzenia kary i ograniczenia reakcji prawnokarnej do orzeczenia środka karnego, przypadku lub środka kompensacyjnego, a tym samym obaw o zbyt daleko idące złagodzenie odpowiedzialności karnej za występki o średnim i jeszcze poważniejszym ciężarze gatunkowym. Oczywiście pozostaje cały czas aktualne pytanie, czy wobec rozszerzenia bezwarunkowej możliwości stosowania wolnościowych kar zamiennych zamiast grożącej kary pozbawienia wolności w wymiarze aż do 8 lat, instytucja i sposób nadzwyczajnego złagodzenia kary przewidziany w art. 60§6 pkt 4 k.k. dla występków zagrożonych w dolnej granicy karą pozbawienia wolności niższą od roku jest jeszcze potrzebna i przydatna z praktycznego punktu widzenia. Odpowiedź jest dość oczywista i brzmi, że nie, gdyż korzystanie z niej jest obwarowane ściśle określonymi warunkami (niezbyt łatwymi do spełnienia), a sama instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary ma – co do zasady - charakter fakultatywny, stąd też spełnienie wymaganych warunków nie daje żadnych podstaw do domagania się jej zastosowania i wymierzenia sprawcy kary łagodniejszego rodzaju, niż kara pozbawienia wolności przewidziana w sankcji. To sprawia, że orzekanie kar wolnościowych lub nawet dalej idąca redukcja odpowiedzialności karnej polegająca na odstąpieniu od wymierzenia kary i samoistnym zastosowaniu środka karnego, przypadku lub środka kompensacyjnego będzie bardziej dostępna w ramach zwyczajnego wymiaru kary, niż na podstawie art. 60 k.k. normującej instytucję nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Wprowadzenie do Kodeksu karnego przepisu art. 37b k.k. zezwalającego sądom na orzekanie w przypadku wszystkich występków zagrożonych karą pozbawienia

wolności (niezależnie od jej dolnej granicy) tzw. kary mieszanej (łączonej) również czyni korzystanie z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary zupełnie zbędne albo w dużej mierze – zbędne. Zależy to od wykładni przepisu art. 37b k.k., która w doktrynie i orzecznictwie polaryzuje się wokół dwóch różnych stanowisk. Według jednych, kara mieszana (łączona), składająca się z dwóch rodzajów kar tj. z bezwzględnej kary pozbawienia wolności (w wymiarze od miesiąca do 3 miesięcy albo do 6 miesięcy) i kary ograniczenia wolności w wymiarze do lat 2 może być stosowana do wszystkich występków zagrożonych karą pozbawienia wolności, w tym także do tych, których sankcje zawierają kary wolnościowe (grzywny albo ograniczenia wolności) przeznaczone do alternatywnego orzekania¹⁷. Według innych komentatorów – możliwość orzekania kary mieszanej (łączonej) na podstawie art. 37b k.k. dotyczy tylko występków średnich i ciężkich, czyli takich które są zagrożone wyłącznie karą pozbawienia wolności bez wolnościowej alternatywy¹⁸. Przy przychyleniu się do wykładni postanowień art. 37b k.k. wskazującej na szeroki zakres zastosowania kary mieszanej (łączonej) wobec sprawcy występkę zagrożonego zarówno karą pozbawienia wolności, jak i karami wolnościowymi – przyjąć należy, że sąd na podstawie art. 37b k.k. może w ramach zwyczajnego wymiaru kary orzec łącznie dwie spośród kar grożących w sankcji alternatywnie, a mianowicie krótką karę bezwzględnego pozbawienia wolności w przedziale od 1 miesiąca do 3 miesięcy i karę ograniczenia wolności od 1 miesiąca do lat 2. Takie orzeczenie o karze jest niewątpliwie łagodniejsze, niż wymiar samej kary bezwzględnego pozbawienia wolności, która musiałaby być surowsza w swym wymiarze, a z drugiej strony surowsze, niż orzeczenie samej kary ograniczenia wolności lub grzywny przewidzianej w sankcji. Przepis art. 37b k.k. może zatem spełniać dwie przeciwstawne funkcje tj. łagodzić odpowiedzialność karną sprawcy lub ją zaostrzać w stosunku do tej jaka została przewidziana w sankcji. Niewątpliwie najkorzystniejsze byłoby zastosowanie wobec sprawcy takiego występkę, który zagrożony jest sankcją alternatywną, instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, gdyż wówczas sąd musiałby odstąpić od wymierzenia kary i samoistnie zastosować środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny (zob. art. 60§7 k.k.). Taki najkorzystniejszy dla sprawcy rezultat w zakresie wymiaru kary mógłby jednak w wielu przypadkach być osiągnięty na podstawie art. 59 k.k., bez potrzeby korzystania z art. 60 §7 k.k.

Z kolei, w przypadku orzekania w sprawie o ciężki występki zagrożony karą pozbawienia wolności od roku do lat 10 lub od lat 2 do lat 12 na podstawie art. 37b k.k. można sprawcy wymierzyć łącznie karę bezwzględnego pozbawienia wolności

¹⁷ Zob. np. M. Małecki, [w:] W. Wróbel (red.), Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz, Kraków 2015, s. 294-295; J. Majewski, [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom I, Komentarz do art. 1-52, Warszawa 2016, s. 746-748; J. Lachowski, [w:] J. Lachowski, A. Marek, Prawo karne. Zarys problematyki, Warszawa 2016, s. 188; B. J. Stefańska, [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016, s. 212-213.

¹⁸ Tak np. A. Grześkowiak, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2015, s. 329; M. Mozgawa, [w:] M. Mozgawa (red.), Kodeks karny. Komentarz, 2015 r., LEX; T. Bojarski, [w:] T. Bojarski (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016, s. 165-166; V. Konarska-Wrzosek, [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016, s. 230; V. Konarska-Wrzosek, *Szczególne dyrektywy sądowego wymiaru kary*, [w:] T. Kaczmarek (red.), System Prawa Karnego, Tom 5, Nauka o karze. Sądowy wymiar kary, Warszawa 2017, s. 308.

w przedziale limitowanym od 1 miesiąca do 6 miesięcy i karę ograniczenia wolności od 1 miesiąca do lat dwóch, podczas gdy wykorzystując instytucję nadzwyczajnego złagodzenia kary można by takiemu sprawcy wymierzyć karę pozbawienia wolności w znacznie surowszym wymiarze, gdyż w wysokości od 1 miesiąca do 11 miesięcy (gdy występki był zagrożony karą pozbawienia wolności od roku wzwyż) albo w przedziale od 1 miesiąca do 1 roku i 11 miesięcy (gdy występki był zagrożony karą pozbawienia wolności od lat 2 wzwyż). W wielu przypadkach więc nieskorzystanie z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, a z możliwości jakie daje art. 37b k.k. może się okazać zdecydowanie korzystniejsze dla sprawców ciężkich występków, za wyjątkiem sytuacji, gdy sąd stosując nadzwyczajne złagodzenie kary skorzystałby z możliwości orzeczenia kary ograniczenia wolności (od 1 miesiąca do lat 2) lub samoistnej kary grzywny, na co pozwala sposób nadzwyczajnego złagodzenia kary, przewidziany w art. 60§6 pkt. 3 k.k. dla występków zagrożonych karą pozbawienia wolności nie niższą od roku.

Na zakończenie rozważań dotyczących potrzeby i celowości stosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec sprawców występków, wskazać należy na możliwość stosowania instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego do sprawców wszystkich występków, za które zagrożenie karne nie jest surowsze, niż 5 lat pozbawienia wolności (zob. art. 66 §2 k.k.). Co prawda warunkowa rezygnacja z kontynuacji postępowania karnego i ukarania sprawcy została uzależniona od spełnienia kilku przesłanek takich jak: brak wcześniejszego ukarania za przestępstwo umyślne, wymóg aby wina sprawcy i społeczna szkodliwość popełnionego przez niego czynu nie były znaczne oraz ustalenie pozytywnej prognozy kryminologicznej co do przyszłego zachowania sprawcy – to ich spełnienie w wielu przypadkach nie jest trudne i nie wpływa zbyt ograniczająco na stosowanie tego niezwykle korzystnego środka reakcji prawnokarnej. Niezbyt częste korzystanie z instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego w okresie obowiązywania kodyfikacji karnych z 1997 r. należy wiązać z zupełnie innymi przyczynami, niż przesłanki jej stosowania przewidziane w art. 66§1 k.k. Niewątpliwie natomiast skorzystanie przez sąd z instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego wobec sprawcy występku jest najbardziej korzystnym środkiem reakcji prawnokarnej, dużo korzystniejszym, niż nadzwyczajne złagodzenie kary, przede wszystkim dlatego, że przerywa kontynuację procesu karnego i nie daje piętna skazania.

Końcowa konkluzja niniejszego opracowania jest taka, że po nowelizacji Kodeksu karnego ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. korzystanie z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec sprawców występków przestało być potrzebne, gdyż taką samą, a niekiedy nawet dalej idącą, możliwość znacznego złagodzenia odpowiedzialności karnej zapewniają instytucje należące do obszaru zwyczajnego wymiaru kary, a zwłaszcza te uregulowane w art.37a k.k. i 59 k.k. Możliwość znacznej redukcji odpowiedzialności karnej zapewniają sprawcom występków także unormowania art. 37b k.k. oraz art. 66 k.k.

Bibliografia

- Bojarski T., [w:] Bojarski T. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016.
- Ćwiąkowski Z., [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom I, Komentarz do art. 53-116, Warszawa 2016.
- Ćwiąkowski Z., [w:] Kaczmarek T. (red.), Nauka o karze. Sądowy wymiar kary, Tom 5 Systemu Prawa Karnego, Warszawa 2017.
- Grześkowiak A., [w:] Grześkowiak A., Wiak K. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2015.
- Hofmański P., Paprzycki L.K. (aktualizacja Sakowicz A.), [w:] Filar M. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016.
- Hryniewicz-Lach E., [w:] Królikowski M., Zawłocki R. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Art. 1-116; Warszawa 2017.
- Konarska-Wrzosek V., [w:] Stefański R.A. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2015.
- Konarska-Wrzosek V., *Głos w dyskusji*, [w:] Majewski J. (red.), Kary i inne środki reakcji na czyn zabroniony w świetle noweli do Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r., Warszawa 2016.
- Konarska-Wrzosek V., [w:] Stefański R.A. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2017.
- Konarska-Wrzosek V., [w:] Kaczmarek T. (red.), Nauka o karze. Sądowy wymiar kary, Tom 5 Systemu Prawa Karnego, Warszawa 2017.
- Konarska-Wrzosek V., *Zwyczajny i nadzwyczajnie złagodzony wymiar kary w świetle kodeksu karnego po nowelizacji z 20 lutego 2015 r.*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, Tom XLIII, Księga Jubileuszowa Profesora Tomasza Kaczmarka, Wrocław 2017.
- Lachowski J., [w:] Lachowski J., Marek A., Prawo karne. Zarys problematyki, Warszawa 2016.
- Majewski J., [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom I, Komentarz do art. 1-52, Warszawa 2016.
- Małecki M., *Ustawowe zagrożenie karą i sądowy wymiar kary*, [w:] Wróbel W. (red.), Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz, Kraków 2015.
- Małecki M., [w:] Wróbel W. (red.), Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz, Kraków 2015.
- Małecki M., *Charakter prawny art. 37a k.k.*, „Przegląd sądowy” 2016, nr 11-12.
- Mozgawa M., [w:] Mozgawa M. (red.), Kodeks karny. Komentarz, 2015 r., LEX.
- Stefańska B. J., [w:] Filar M. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016.
- Stefański R.A., *Głos w dyskusji*, [w:] Majewski J. (red.), Kary i inne środki reakcji na czyn zabroniony w świetle noweli do Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r., Warszawa 2016.
- Zalewski W., [w:] Królikowski M., Zawłocki R. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Art. 1-116, Warszawa 2017.

- Zawłocki R., *Nowa funkcja nadzwyczajnego złagodzenia kary po reformie Kodeksu karnego*, „Palestra” 2016, nr 1-2.
- Zgoliński I., [w:] Konarska-Wrzosek V. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Zoll A., *Założenia i cele najnowszych zmian w przepisach o karach i innych środkach reakcji na czyn zabroniony*, [w:] Majewski J. (red.), *Kary i inne środki reakcji na czyn zabroniony w świetle noweli do Kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r.*, Warszawa 2016.